

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра соціології управління та соціальної роботи

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В. о. декана факультету
міжнародних економічних
відносин та туристичного
бізнесу _____

Тетяна МІРОШНИЧЕНКО

« 30 » *серпня* 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЄВРОПЕЙСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ТА НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ»
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)
галузь знань 29 «Міжнародні відносини»
(шифр і назва)
спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
(шифр і назва)
освітня програма «Міжнародні відносини та регіональні студії»
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова/ за вибором)
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

2023/ 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
29 серпня 2023 року, протокол № 1

Розробник програми: Сичова Вікторія Вікторівна, докторка наук з державного управління, професорка, професорка кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Програму схвалено на засіданні кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

Протокол від 28 серпня 2023 року, № 1

Завідувач кафедри туристичного бізнесу та країнознавства

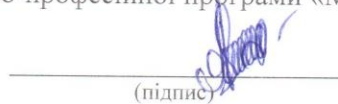

(підпис)

Анатолій ПАРФІНЕНКО

Програму погоджено з гаранткою освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

Гарантка освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії»

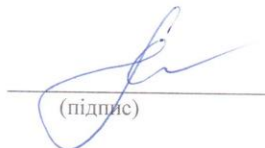
(підпис)

Ганна ПАНАСЕНКО

Програму погоджено методичною комісією факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Протокол від 29 серпня 2023 року, № 1

Голова науково-методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

(підпис)

Лариса ГРИГОРОВА-БЕРЕНДА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Європейське самоврядування та неурядові організації» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини та регіональні студії», підготовки бакалавра спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

1. Опис навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни складається з двох розділів:

Розділ 1. Теоретичні та правові засади формування та розвитку європейських інститутів місцевого самоврядування та неурядових організацій (теми 1-7).

Розділ 2. Місцеве самоврядування та неурядові організації: європейський досвід функціонування та взаємодії (теми 8-15).

1.1. Мета навчальної дисципліни: вивчення теоретичних засад інститутів європейського місцевого самоврядування та громадянського суспільства, ознайомлення студентів із сучасними правовими та управлінськими практиками функціонування європейського самоврядування, його взаємодії з неурядовими організаціями; формування у слухачів системних знань, умінь і навичок у контексті теоретичних і фундаментальних засад демократичного суспільства.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

1.2. Завдання: набуття знань про конституційно-правові засади, основні характеристики та принципи місцевого самоврядування в європейських країнах, у т.ч. в Україні; формування вмій та навичок практичного аналізу нормативно-правових актів щодо функціонування органів місцевого самоврядування, неурядових організацій.

У результаті вивчення дисципліни студенти (слухачі) мають сформулювати наступні спеціальні компетентності:

СК9. Знання природи та еволюції міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	-
Семестр	
7-й	-
Лекції	
32 год.	-
Семінарські заняття	
32 год.	-
Самостійна робота	
56 год.	-
в т.ч. індивідуальні заняття	
курсова робота (24 год.)	-

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми, слухачі мають досягти таких результатів навчання:

РН1. Демонструвати знання, набуті у процесі навчання, щодо природи, еволюції, стану теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також про природу та джерела зовнішньої політики держав і діяльність інших учасників міжнародних відносин

РН3. Демонструвати знання про природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях

РН8. Визначати політичні, дипломатичні, безпекові, суспільні, юридичні, економічні й інші ризики у сфері міжнародних відносин та глобальних процесів.

РН15. Здійснювати самостійні індивідуальні та групові дослідження в сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики, регіонознавства та міжнародних комунікацій, готувати та оприлюднювати звіти про результати досліджень.

РН18. Брати участь у фахових дискусіях із проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики та міжнародних комунікацій, поважати опонентів і їхню точку зору

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні та правові засади формування та розвитку європейських інститутів місцевого самоврядування та неурядових організацій

Тема 1. Теоретичні засади місцевого самоврядування

Поняття та сутність місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування як форма самоорганізації жителів. Специфіка місцевого самоврядування в контексті публічної влади. Місцеве самоврядування як складовий елемент публічного управління. Поняття та ознаки місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування як форма народовладдя й публічної влади. Місцеве самоврядування як публічна влада територіального колективу на самостійне вирішення питань місцевого значення. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні. Принципи місцевого самоврядування. Автономність місцевого самоврядування по відношенню до державної влади. Основні сутнісні ознаки місцевого самоврядування. Базові принципи місцевого самоврядування. Специфіка безпосередньої та представницької демократії в системі місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування та громадянське суспільство: кореляція статусів.

Концепції місцевого самоврядування. Вчення про природні права людини і громадянське суспільство як основа теорії місцевого самоврядування. Теорія природних прав вільної громади. Громадівська теорія місцевого самоврядування. Державницька теорія місцевого самоврядування. Головні напрями державницької теорії – політичний та юридичний. Теорія соціального обслуговування. Теорія дуалізму муніципального управління.

Тема 2. Типологія основних моделей місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні

Критерії типологізації моделей місцевого самоврядування. Основні моделі місцевого самоврядування: англосаксонська, європейська континентальна система (французька або система контрольованого місцевого самоврядування); моделі «сильна рада – слабкий мер», «слабка рада – сильний мер», «рада – керуючий», «рада – система комітетів». Магістратська модель. Бургомістерська модель. Іберійська система. Змішані та унікальні системи. Характеристика моделей місцевого самоврядування в країнах ЄС. Комуна як основна ланка місцевого самоврядування. Особливості місцевого самоврядування на регіональному рівні.

Тема 3. Неурядові організації: сутність, види та джерела фінансування

Генезис та сутність громадянського суспільства. Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи публічного управління. Інтерес як ключовий фактор формування громадянського суспільства. Підходи до трактування поняття «неурядова організація». Сутність неурядових організацій, їх місце в громадянському суспільстві. Правова та економічна природа неурядових організацій. Основні види неурядових організацій за метою діяльності, за інструментами впливу, за організаційно-правовою формою, за територією охоплення. Моделі функціонування громадських організацій, а саме: корпоративна, англосаксонська, скандинавська і середземноморська. Функції НУО.

Неурядова організація як система. Загальні характеристики. Складові управління неурядовою організацією. Принципи якісного управління неурядовою організацією. Концентрування на клієнті. Правило лідерства. Залучення працівників. Політика і стратегія організації. Системний підхід. Відслідковування результатів. Постійне вдосконалення. Стандарти соціальних послуг. Проект – як ключовий елемент управління неурядовою організацією. Різниця між «звичайною» і «проектною» діяльністю. Основні характеристики проекту (спрямованість на досягнення результатів, координоване виконання взаємозалежних дій, обмежена тривалість в часі, унікальність). Життєвий цикл проекту. Актуальність послуги, потреби клієнтів. Мета і цілі проекту. Критерії SMART для

формулювання завдань неурядових організацій. Характеристики НУО на відповідність місії організації. Робочий план проекту. Опис послуг в проектах НУО. Забезпечення проекту. Моніторинг. Оцінка. Показники.

Тема 4. Історичні витоки та розвиток місцевого самоврядування та неурядових організацій

Місцеве самоврядування в різні історичні періоди. Античний поліс як праобраз державних інституцій та приклад місцевого самоврядування. Магдебурзьке право як передумова розвитку місцевого самоврядування в Європі. Історія становлення і розвитку системи місцевого самоврядування в Україні.

Історія становлення та розвитку НУО. Причини та умови формування інституту неурядових організацій у контексті становлення громадянського суспільства

Тема 5. Місцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС

Природа та зміст Європейської інтеграції. Історія та передумови виникнення концепції «Європи регіонів». Політика Європейського Союзу щодо регіонів. Посилення ролі регіонів як інтеграційний компонент сучасної Європи. Прикордонне та транскордонне співробітництво регіонів. Комітет регіонів – консультативний орган Європейського Союзу. Асамблея європейських регіонів. Німецький федералізм як можлива модель реалізації «Європирегіонів».

ЄС, регіоналізм, місцеве управління та самоврядування. Інституційно-функціональна організація публічної влади в ЄС, її основні рівні. Статус місцевого врядування за установчими документами ЄС: вплив зверху вниз і відповіді від низу до верху. Причини розвитку відносин між інститутами ЄС та органами місцевого врядування. Чотири рівні врядування в ЄС. Універсальна система поділу територій (NATS) та практика її застосування в регіональній політиці ЄС. Вертикальне та горизонтальне співробітництво в межах багаторівневого врядування в ЄС. Комітет регіонів ЄС (порядок формування, склад, компетенція та функції).

Тема 6. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в країнах Європи та Україні

Європейські стандарти місцевого самоврядування. Поняття та джерела правового регулювання європейських стандартів місцевого самоврядування. Європейська хартія місцевого самоврядування: історія прийняття та зміст. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади (2009 р.). Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями

Система місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування первинного і вторинного рівня. Система повноважень місцевого самоврядування. Органи та посадові особи місцевого самоврядування. Виконавчі органи місцевих рад. Виконавчі комітети. Відділи, управління та інші органи, що створюються виконавчими радами.

Вплив розвитку громадянського суспільства на самоорганізацію мешканців регіону. Місцеве самоврядування та здатність територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Роль організації публічної влади на місцях у демократичній правовій державі. Система форм здійснення місцевого самоврядування. Форми безпосередньої та представницької демократії у здійсненні місцевого самоврядування. «Місцевий референдум». Функції місцевого самоврядування. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

Імплементация Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні. Європейські стандарти місцевого самоврядування: принципи законності; виборності; відкритості; етичної поведінки; професійності; відповідності очікуванням населення; участі; підзвітності; ефективності; забезпечення сталого розвитку території та ін.).

Тема 7. Роль неурядових організацій у функціонуванні місцевого самоврядування

Роль неурядових організацій у суспільстві з позицій партнерських відносин між державною, бізнесом і громадою. Переваги створення неурядових організацій. Проблеми функціонування. Фінансування неурядових організацій. Джерела формування коштів і майна НУО. Міжнародна технічна допомога.

Волонтерство як феномен цивілізованого суспільства. Необхідність розвитку волонтерства та його значимість. Специфіка волонтерської діяльності.

Аналіз основних тенденцій розвитку волонтерської діяльності за кордоном: Німеччина, США, Великобританія. Процес становлення волонтерського руху в Україні. Критерії волонтерської діяльності. Контрольоване та неконтрольоване волонтерство. Напрями становлення волонтерського руху в Україні.

Засади взаємодії органів виконавчої влади з громадськістю. Рівні та етапи взаємодії з громадськістю. Організація та проведення консультацій з громадськістю. Оцінка діяльності органів державної влади за напрямом «взаємодія з громадськістю».

Розділ 2. Місцеве самоврядування та неурядові організації: європейський досвід функціонування та взаємодії

Тема 8. Місцеве самоврядування та управління в країнах Північної Європи

Місцеве самоврядування та управління в Великій Британії, Данії, Естонії, Литві, Латвії, Норвегії, Фінляндії, Швеції). Історичні особливості розвитку Великої Британії, специфічний характер її державного устрою. Деволуція: регіоналізація по-британськи. Автономні утворення (Ірландія, Шотландія, Уельс). Особливий статус столиці Сполученого Королівства. Регіоналізм.

Децентралізація в країнах Балтії. Територіальні реформи на муніципальному рівні в країнах Балтії та Скандинавії. Ради регіонального розвитку. Асоціації місцевого самоврядування. Місцева демократія. Законодавча база і нагляд. Фінанси. Відносини з ЄС. Вплив ЄС на органи місцевого самоврядування.

Тема 9. Місцеве самоврядування у країнах Західної Європи

Місцеве самоврядування та управління в Австрії, Німеччині, Франції, Швейцарії. Регіоналізм і децентралізація: досвід Франції. Регіоналізм і федералізм (на прикладі ФРН). Асоціації місцевого самоврядування. Місцева демократія. Законодавча база і нагляд. Фінанси. Відносини з ЄС. Вплив ЄС на органи місцевого самоврядування.

Конституційна регламентація місцевого самоврядування у Швейцарії. Рівні влади у Швейцарії, сильна позиція кантонів.

Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Південної Європи

Регіоналістська модель унітарної держави в Іспанії та Італії. Місцеве самоврядування та управління в Іспанії, Італії. Іспанія: розбудова згори донизу. Конституційна реформа. Прагнення регіональних еліт Каталонії, Країни Басків, Андалузії та Галісії. Місцева демократія (місцеві референдуми). Широка автономія регіональних і місцевих владних органів. Регіоналізм.

Тема 11. Місцеве самоврядування у країнах Центральної Європи

Місцеве самоврядування та управління в Угорщині, Чехії, Польщі, Словаччині. Асоціації місцевого самоврядування. Місцева демократія. Законодавча база і нагляд. Фінанси. Відносини з ЄС. Вплив ЄС на органи місцевого самоврядування.

Тема 12. Місцеве самоврядування та НУО в Україні

Відображення теоретичних засад місцевого самоврядування у чинному законодавстві України. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Система законодавчо-правових актів, що визначають функціонування місцевого самоврядування. Предмет місцевого самоврядування. Повноваження місцевого самоврядування. Власні і

делеговані повноваження місцевого самоврядування. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування. Комунальна та спільна власність територіальних громад. Механізми реалізації права на місцеве самоврядування. Система місцевого самоврядування: елементний склад та функції.

Децентралізація влади в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Місцеве самоврядування як форма децентралізації виконавчої влади. Територіальна реформа як чинник самоорганізації місцевих громад. Специфіка феномену спроможності територіальних громад. Механізми формування спроможних територіальних громад в сучасній Україні. Муніципальна консолідація (політика об'єднання та співробітництва територіальних громад). Алгоритми формування спроможних територіальних громад. Місцеве самоврядування – основа європейської інтеграції та відновлення України.

Закон України «Про благодійництво та благодійні організації». Закон про державний бюджет України. Фінансова залежність від організацій-донорів. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки. Організація взаємодії з інститутами громадянського суспільства у процесах формування і розвитку спроможних територіальних громад. Органи місцевого самоврядування в оцінках представників громадянського суспільства.

Тема 13. Європейський досвід взаємодії органів місцевого самоврядування та НУО

Досвід правового регулювання неурядових організацій європейських країн. Форми організації партнерства. Корпоративна соціальна відповідальність, ендаумент, фандрайзинг, соціальна мережа, лобізм. Рівноправне партнерство. Перспективність взаємодії. Принципи партнерства. Ключові принципи діяльності неурядових організацій. Партнерства з містами в Україні задля стратегічного і сталого розвитку

Тема 14. Взаємодія європейських неурядових організацій з органами місцевого самоврядування в Україні в умовах російсько-української війни

Діяльність європейських неурядових організацій в Україні. Співпраця Асоціації міст України та Європейського альянсу міст і регіонів задля відновлення України. Конференція міжнародних неурядових організацій

Тема 15. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії

Регіоналізація як політико-правове явище та процес перерозподілу владних повноважень: поняття, напрямки, види. Регіоналізація і децентралізація: співвідношення понять. Європейський досвід реформування систем врядування в контексті децентралізації. Принципи ефективного врядування. Розвиток міжмуніципального співробітництва

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Теоретичні та правові засади формування та розвитку європейських інститутів місцевого самоврядування та неурядових організацій												
Тема 1. Теоретичні засади місцевого самоврядування	6	2	2			2						
Тема 2. Типологія основних моделей місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні	6	2	2			2						
Тема 3. Неурядові організації: сутність, види та джерела фінансування	6	2	2			2						
Тема 4. Історичні витoki та розвиток місцевого самоврядування та неурядових організацій	6	2	2			2						
Тема 5. Місцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС	6	2	2			2						
Тема 6. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в країнах Європи та Україні	6	2	2			2						
Тема 7. Роль неурядових організацій у функціонуванні місцевого самоврядування	6	2	2			2						
Разом за розділом 1	42	14	14			14						
Розділ 2. Місцеве самоврядування та неурядові організації: європейський досвід функціонування та взаємодії												
Тема 8. Місцеве самоврядування та управління в країнах Північної Європи	6	2	2			2						
Тема 9. Місцеве самоврядування у країнах Західної Європи	6	2	2			2						
Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Південної Європи	6	2	2			2						

Тема 11. Місцеве самоврядування у країнах Центральної Європи	6	2	2			2					
Тема 12 Місцеве самоврядування та НУО в Україні	12	4	4			4					
Тема 13. Європейський досвід взаємодії органів місцевого самоврядування та НУО.	6	2	2			2					
Тема 14. Взаємодія європейських неурядових організацій з органами місцевого самоврядування в Україні в умовах російсько-української війни	6	2	2			2					
Тема 15. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії	6	2	2			2					
Курсова робота	24					24					
Разом за розділом 2	78	18	18			42					
Усього годин	120	32	32			56					

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Розділ 1. Теоретичні та правові засади формування та розвитку європейських інститутів місцевого самоврядування та неурядових організацій		Денна форма
1	Тема 1. Теоретичні засади місцевого самоврядування	2
2	Тема 2. Типологія основних моделей місцевого самоврядування у державах-учасницях ЄС, Швейцарії та Україні	2
3	Тема 3. Неурядові організації: сутність, види та джерела фінансування	2
4	Тема 4. Історичні витоки та розвиток місцевого самоврядування та неурядових організацій	2
5	Тема 5. Місцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС	2
6	Тема 6. Конституційно-правові системи місцевого самоврядування в країнах Європи та Україні	2
7	Тема 7. Роль неурядових організацій у функціонуванні місцевого самоврядування	2
Разом за 1 розділом		14
Розділ 2. Місцеве самоврядування та неурядові організації: європейський досвід функціонування та взаємодії		
8	Тема 8. Місцеве самоврядування та управління в країнах Північної Європи	2
9	Тема 9. Місцеве самоврядування у країнах Західної Європи	2
10	Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Південної Європи	2

11	Тема 11. Місцеве самоврядування у країнах Центральної Європи	2
12	Тема 12 Місцеве самоврядування та НУО в Україні	4
13		
14	Тема 13. Європейський досвід взаємодії органів місцевого самоврядування та НУО.	2
15	Тема 14. Взаємодія європейських неурядових організацій з органами місцевого самоврядування в Україні в умовах російсько-української війни	2
16	Тема 15. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії	2
	Разом за 2 розділом	18
	Усього годин	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
Розділ 1. Теоретичні та правові засади формування та розвитку європейських інститутів місцевого самоврядування та неурядових організацій		
	Тема 1. Теоретичні засади місцевого самоврядування 1. Як Ви розумієте поняття «місцеве самоврядування»? 2. Охарактеризуйте теорії місцевого самоврядування 3. Пояснити, у чому відмінність органів місцевого самоврядування від органів державної влади? 4. Сформулюйте основні ознаки місцевого самоврядування. 5. Назвіть характерні властивості місцевого самоврядування.	2
	Тема 2. Типологія основних моделей місцевого самоврядування у державах-учасниках ЄС, Швейцарії та Україні 1. Поясніть критерії, за якими виділяють моделі місцевого самоврядування. В чому полягають основні відмінності базових моделей самоврядування? Що вони мають спільного 2. Чи можна стверджувати, що одна з базових моделей більш життєздатна, ніж інша? 3. На підставі яких ознак визначають англосаксонську модель місцевого самоврядування? 4. Обґрунтуйте, яким чином особливості континентальної моделі місцевого самоврядування виявляють себе у Франції? 5. Чим пояснюється стирання граней між традиційними моделями самоврядування в сучасному світі? Обґрунтуйте.	2
	Тема 3. Неурядові організації: сутність, види та джерела фінансування 1. Охарактеризуйте право громадян на свободу об'єднання, його закріплення у різних нормативних актах 2. Класифікація неурядових організацій. Специфіка НУО. 3. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі 4. Реалізація принципів відкритості і прозорості (підзвітності) в діяльності сучасних НУО. 5. Власність громадських об'єднань, шляхи її набуття 6. Міжнародні зв'язки громадських організацій України, міжнародні спілки та об'єднання.	2
	Тема 4. Історичні витоки та розвиток місцевого самоврядування та неурядових організацій 1. Організація публічної влади у грецьких містах-полісах. 2. Право на самоврядність римських муніципій першої категорії. 3. Охарактеризуйте віче як орган управління містом у кінці Х–ХІІІ ст. Які державні справи воно вирішувало?	2

	<p>4. Сутність і норми Магдебурзького права XII-XIV ст.</p> <p>5. Становлення місцевого самоврядування в Україні 1991-1997 рр.</p> <p>6. Коли, за яких умов у Західній Європі було закріплено законодавче регулювання діяльності громадських об'єднань на конституційному рівні? Які тенденції розвитку правового регулювання статусу громадських організацій співіснували у той час?</p> <p>7. Підходи до визначення «неурядова організація»</p> <p>8. Зарубіжні теорії, що пояснюють виникнення та існування НУО.</p> <p>9. Виникнення та розвиток НУО в Україні.</p>	
	<p>Тема 5. Місцеве самоврядування у багаторівневій системі управління ЄС</p> <p>1. «Government» і «governance»: співвідношення понять.</p> <p>2. Зміст принципу верховенства права з точки зору Венеційської комісії Ради Європи</p> <p>3. Роль і значення інституцій громадянського суспільства в системі багаторівневого врядування</p> <p>4. Форми і методи вертикального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС.</p> <p>5. Форми і методи горизонтального співробітництва в межах багаторівневого врядування в ЄС</p>	2
	<p>Тема 6. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в країнах Європи та Україні</p> <p>1. Європейські стандарти місцевого самоврядування. Поняття та джерела правового регулювання європейських стандартів місцевого самоврядування.</p> <p>2. Охарактеризуйте Європейську хартію місцевого самоврядування: історія прийняття та зміст. Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади (2009 р.).</p> <p>3. Охарактеризуйте Всесвітню Декларацію місцевого самоврядування</p> <p>4. Законодавче забезпечення місцевого самоврядування в Україні</p>	2
	<p>Тема 7. Роль неурядових організацій у функціонуванні місцевого самоврядування</p> <p>1. Значення «Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі»</p> <p>2. Конституційні норми, як регулятор правового статусу неурядових організацій</p> <p>3. Право неурядових організацій на участь у формуванні органів державної влади й органів місцевого самоврядування</p> <p>4. Механізми залучення НУО до процесу формування і реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення</p> <p>5. Правова основа діяльності міжнародних організацій на території України.</p>	2
	Разом за 1 розділом	14
Розділ 2. Місцеве самоврядування та неурядові організації: європейський досвід функціонування та взаємодії		
	<p>Тема 8. Місцеве самоврядування та управління в країнах Північної Європи</p> <p>1. Як створюються представницькі органи місцевого самоврядування у Великобританії? Як формуються виконавчі органи на місцях?</p> <p>2. Яка з трьох розглянутих систем «сильний мир – рада», «слабкий мер – рада», «рада – менеджер» притаманна Швеції?</p> <p>3. Як ви розумієте принцип субсидіарності?</p> <p>4. Місцеве самоврядування та управління в країнах Балтії.</p>	2
	<p>Тема 9. Місцеве самоврядування у країнах Західної Європи</p> <p>1. Регіоналізм і федералізм: сутність, відмінності.</p> <p>2. Місцеве самоврядування та управління в Австрії, Німеччині</p>	2

	3. Регіоналізм і децентралізація: досвід Франції.	
	Тема 10. Місцеве самоврядування у країнах Південної Європи 1. Регіоналістська модель унітарної держави в Іспанії та Італії. 2. Місцеве самоврядування та управління в Іспанії: розбудова згори донизу	2
	Тема 11. Місцеве самоврядування у країнах Центральної Європи 1. Місцеве самоврядування та управління в Угорщині, Чехії, Польщі, Словаччині. Порівняйте становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні. 2. Асоціації місцевого самоврядування. 3. Місцева демократія	2
	Тема 12 Місцеве самоврядування та НУО в Україні 1. Система місцевого самоврядування: елементний склад та функції. 2. Децентралізація влади в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. 3. Особливості розвитку громадянського суспільства в Україні 4. Волонтерський рух в Україні.	4
	Тема 13. Європейський досвід взаємодії органів місцевого самоврядування та НУО. 1. Форми організації партнерства. 2. Корпоративна соціальна відповідальність 3. Ендаумент 4. Фандрайзинг. 5. Лобізм.	2
	Тема 14. Взаємодія європейських неурядових організацій з органами місцевого самоврядування в Україні в умовах російсько-української війни 1. Співпраця Асоціації міст України та Європейського альянсу міст і регіонів задля відновлення України. 2. Конференція міжнародних неурядових організацій в умовах російсько-української війни	2
	Тема 15. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії 1. Світовий досвід децентралізації і розвитку місцевого самоврядування. 2. Європейський досвід реформування систем врядування в контексті децентралізації. 3. Принципи ефективного врядування. 4. Розвиток міжмуніципального співробітництва	2
	Курсова робота	24
	Разом за 2 розділом	42
	разом	56

6. Індивідуальні завдання

Курсова робота – 25 балів

Курсова робота з дисципліни має містити:

Загальний обсяг курсової роботи – 20–25 сторінок

-Титульну сторінку (1 стор.)

-Зміст (1 стор.)

-Вступ (до 3 стор.)

-Основну частину: 2 розділи по 6-8 стор. (15-17 стор.)

-Висновки (3 стор.)

-Список використаних джерел (20) (друковані книги та інтернет-ресурси), правильний бібліографічний опис книг і інтернет-ресурсів.

Текст курсової роботи набирається на комп'ютері на стандартних аркушах формату А4 (210*297 мм). Поля: з лівого боку – 30 мм, з правого – 15 мм, зверху, знизу – 20 мм. Абзацний відступ має бути скрізь однаковий – 1,25 см. Друкування тексту проводиться на одній стороні аркушу. Шрифт – Times New Roman, розмір – 14 пт, інтервал 1,5. Сторінки роботи нумеруються наскрізно (номер сторінки, крім титульного аркушу, у правому верхньому куті аркуша).

Порядок захисту курсової роботи

Курсова робота, виконана у відповідності зі встановленими вимогами, представляється на кафедру, за якою вона виконана.

У встановлений кафедрою термін студент має захистити курсову роботу. Здійснюється публічний захист курсової роботи у комісії, визначеній кафедрою. Публічний захист курсової роботи передбачає доповідь студента тривалістю до 7 хв.

У тексті своєї доповіді (виступу) при захисті роботи студент повинен відобразити наступні моменти: обґрунтування вибору теми роботи; мета роботи; структура роботи, основні результати, отримані в ході роботи, висновки, перспективи дослідження.

У процесі захисту студент може використовувати презентацію (заздалегідь заготовлені схеми, графіки, діаграми). При захисті роботи студенту необхідно мати при собі: перевірену курсову роботу (з усунутими зауваженнями); текст свого виступу при захисті курсової роботи; залікову книжку. Після виступу студенту можуть бути задані додаткові запитання, пов'язані зі змістом курсової роботи, відповіді на які впливають на остаточну оцінку.

Без оцінки (балів) за курсову роботу студент не допускається до іспиту з дисципліни.

Оцінювання курсової складається з наступного:

- 1) текст – 15 балів (мін. 10 балів),
- 2) публічний захист – 10 балів. (мін. 5 балів)

Разом – 25 балів

- Відповідність виконаної роботи назві, меті та завданням.
- Актуальність обраної теми (політична, наукова) (1 бали).
- Логічність структури тексту, аргументація всіх основних положень (10 балів).
- Самостійність висновків (2 бали).
- Правильне письмове оформлення курсової роботи, списку літератури (2 бали).
- - Культура виступу (логічність побудови виступу; вільне володіння матеріалом; мовленнєва культура, комунікативна компетентність, володіння аудиторією, відповідь на питання) (10 балів).

Підсумкова оцінка:

Оцінка «**20-25 балів**» виставляється, якщо студент демонструє блискуче володіння проблемою дослідження, логічно, послідовно й аргументовано відстоює її зміст, докладно, вичерпно відповідає на всі додаткові запитання, оформлення роботи відповідає всім вимогам.

Оцінка «**15-19**» виставляється, коли студент демонструє високий рівень володіння проблемою дослідження, логічно, послідовно і аргументовано відстоює її концептуальний зміст, але при відповідях на додаткові питання відчуває труднощі. Та ж оцінка може бути виставлена і коли комісія відзначає незначні прогалини у професійній підготовці студента або виявляє в тексті роботи невеликі порушення.

Оцінка «**6-14**» виставляється в тих випадках, коли студент демонструє достатньо (або відносно) добре володіння проблемою дослідження, логічно, послідовно й аргументовано відстоює її концептуальний зміст, але при відповідях допускає помилкові твердження, або у тексті виявляються порушення при оформленні наукового апарату роботи, стилістичні та інші погрішності.

Оцінка до «**5 балів**» виставляється у випадках, коли виявляється несамотійність виконання роботи, некомпетентність у досліджуваній проблемі, невмінні обґрунтовувати

висновки, аргументовано відповідати на питання при захисті курсової роботи, неохайному, із порушеннями її оформленні. Робота не зраховується, повертається на доопрацювання.

7. Методи навчання

Активні (інтерактивні) методи навчання, а саме: проблемні лекції, лекції-дискусії, робота в малих групах із застосуванням ситуаційного методу; семінарські заняття (дискусії, наукові конференції).

8. Методи контролю

Поточний контроль:

Засвоєння тем контролюється на семінарських заняттях, шляхом усних відповідей та доповідей і написання тестових завдань та курсової роботи.

Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки студентів:

- активність студента під час обговорення / розв'язання кейсів на лекціях, семінарах, доповіді (3-5 балів); виконання завдань для самостійної роботи (3-5 балів);
- контрольна робота у формі тестів (1-2 розділи) (по 10 балів);
- індивід.завдання: написання та захист курсової роботи (25 балів).

Критерії оцінювання підсумкового контролю

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення письмового екзамену. Час виконання – до 80 хвилин

Вміст екзаменаційного білета й оцінювання відповідей на екзамені:

Білет складається з трьох питань: двох теоретичних (по 10 балів), ситуаційного завдання (20 балів).

Максимальна кількість балів, необхідна для одержання іспиту – 40 балів.

Мінімальна кількість балів, необхідна для допуску до іспиту – ___ балів. – необхідно прописати (відповідно до нового положення)

Критерії оцінювання екзаменаційних завдань

Екзаменаційна робота. Виконання завдань екзаменаційної роботи оцінюється за 40-бальною шкалою, виходячи з таких критеріїв:

Теоретичні питання (по 10 балів):

9-10 балів – знання програмного матеріалу мають системний характер; повний, правильний, послідовний, логічний виклад матеріалу з відсутністю помилок; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

6-8 балів – знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; повний, послідовний, логічний, аргументований виклад матеріалу; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; допущені незначні помилки не вплинули в цілому на загальне вирішення завдань.

2-4 балів – знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; спрощений і неповний виклад матеріалу, коли завдання в основному виконані, але студент не володіє глибоко матеріалом, його знання мають розрізнений характер; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки; допущені окремі помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань.

0-2 балів – знання й розуміння основного програмного матеріалу мають неповний характер; спрощений і неповний виклад матеріалу з допущенням суттєвих помилок; нездатність до систематизації й узагальнення інформації.

Ситуаційне завдання (20 балів):

16-20 балів - знання програмного матеріалу мають системний характер; повний, правильний, послідовний, логічний виклад матеріалу з відсутністю помилок; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Студент

застосовує теоретичний інструментарій на практичному прикладі, успішно розв'язує ситуаційне завдання.

11-15 балів – знання програмного матеріалу мають системний характер; повний, правильний, послідовний, логічний виклад матеріалу з відсутністю помилок; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Студент застосовує теоретичний інструментарій на практичному прикладі, утім має певні помилки при розв'язанні завдання

6-10 бали – знання й розуміння програмного матеріалу в повному обсязі; повний, послідовний, логічний, аргументований виклад матеріалу; здатність до систематизації, узагальнення та аналізу інформації, до вільного формулювання аргументованих висновків; допущені незначні помилки не вплинули в цілому на загальне вирішення завдань. Утім студент має складнощі при використанні теоретичного інструментарію на практичному прикладі.

0-5 балів – знання й розуміння тільки основного програмного матеріалу; спрощений і неповний виклад матеріалу, коли завдання в основному виконані, але студент не володіє глибоко матеріалом, його знання мають розрізнений характер; здатність до систематизації й узагальнення інформації, але неспроможність її аналізувати й формулювати аргументовані висновки; допущені окремі помилки, що вплинули на загальне вирішення завдань. Утім студент не може застосувати теоретичний матеріал на практичному завданні.

За бажанням студент має можливість обрати тестову форму екзаменаційного білета (білет містить 40 тестових завдань, студент одержує 1 бал за кожен вірну відповідь)

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

9. Схема нарахування балів

Розподіл балів для студентів:

Студенти, які набрали протягом семестрового навчання максимально 60 балів, але не менше як 30 балів, виконують письмову підсумкову екзаменаційну роботу

Поточний контроль та самостійна робота		Курсова робота	Разом	Іспит	Сума
Розділ 1	Розділ 2	25	60	40	100
Доповіді/завд.для с.р. Т1-Т7: 3, 3 (два завдання з 7-ми тем на вибір)	Доповіді/ завд.для с.р. Т8-Т16: 3, 3, 3 (три завдання з 9-ми тем на вибір)				
Тести -10	Тести -10				
<i>Разом - 16</i>	<i>Разом - 19</i>				

Т1,Т2... теми. Студенти в обов'язковому порядку мають готуватися по питаннях для обговорення до кожного семінарського заняття.

У разі, коли сума балів (семестрового і підсумкового контролю) менше, ніж 50 балів, студенти отримують незадовільну оцінку за результатами іспиту.

Оцінювання знань студентів при підсумковому контролі здійснюється відповідно до наведеної шкали:

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно

70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	Незадовільно

10.Рекомендована література

Основна

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / за заг. ред. А.П. Яценюка. Київ: Парламентське видавництво, 2007
2. Бельська Т. В., Волик С. В. Місьцеве самоврядування: конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 281 – Публічне управління та адміністрування /Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 38 с
3. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
4. Європейські стандарти місцевого самоврядування та регіональна політика ЄС: посіб. до семінарських занять та самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни / укл.: Кагановська Т.І., Серьогін В.О., Серьогіна С.Г., Воронов М.М. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2021. 88 с.
5. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місьцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень. Сер. Бібліотечка місцевого самоврядування. Київ, 2017. 114 с.
6. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування: хрестоматія / упоряд. Є.І.Бородін, С.А. Квітка, Т.М. Тарасенко. Дніпро: ГРАНІ, 2019. 148 с.
7. Регіональна політика Європейського Союзу: підруч. / за ред. В. І. Чужикова. Київ: КНЕУ, 2016. 495 с
8. Руденко О. М., Козюра І. В. , Ткаленко Н. В. , Маргасова В. Г. Історія та теорія місцевого самоврядування : навч. посібн. Київ : Кондор-Видав-во, 2016. 226 с
9. Теорія та практика європейського врядування: навч. посіб. / Л.Л. Прокопенко, О.М. Рудік, І.Д. Шумляєва, Н.М. Рудік. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2009. 216 с.
10. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч.посіб. Київ: ДП «Вид.дім «Персонал», 2017. 234 с.
11. Шуміло О. М., Кравчук Н. Ю. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху (приклади успішного правозахисного активізму): навч. посіб. Київ, 2018. 227 с.

Допоміжна

12. Батанов О.В. Сучасні міжнародні стандарти у галузі місцевого самоврядування та права людини. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2016. № 3-4. С. 60-63
13. Бровдій Я. Мости довіри»: Як громади ЄС та України будують партнерства. U-LEAD з Європою. 2022, 28.10. URL : <https://u-lead.org.ua/news/57>
14. Бурдига І. Як неурядові організації розслідують воєнні злочини армії РФ. *Deutsche Welle (DW)*. 2023, 16 берез. URL : <https://www.dw.com/uk/ak-neuradovi-organizacii-dopomagaut-rozsliduvati-voenni-zlocini-armii-rf/a-65006596>
15. Вахович, І., Смолич, Д. Неурядові організації: сутність поняття, ознаки, цілі та функції. *Економіка та суспільство*, 2022/ Вип. 46. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-31>
16. Величко В.О. Європейський досвід організації місцевого самоврядування та можливості його застосування в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право». 2015. Вип. 20. С. 59-64.

17. Венцель В. Європейська система місцевого самоврядування та український контекст. Децентралізація: Сайт. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/14397>
18. Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні: дослідження в межах Проекту Ради Європи «Зміцнення громадської участі у демократичному процесі прийняття рішень в Україні» / О. Гвоздік, Н. Черногуб, Ю. Гвоздович, В. Кебало; під керівн. А. Петренко-Лисак. Київ, 2022. URL : <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>
19. Гижко А. П. Світові практики впровадження децентралізації та їх досвід для України. *Політичне життя*. 2020. № 1. С. 22-29. DOI 10.31558/2519-2949.2020.1.3
20. Гладій В.І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи України: дис.... канд.політ.наук. Івано-Франківськ-2015. URL : https://www.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/dis_hladiy.pdf
21. Гостева О. М. Європейський досвід взаємодії органів державної влади та громадських організацій. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 9. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1124>
22. Гудзь Л.В. Місцеві референдуми у країнах Європейського Союзу та України: порівняльна характеристика. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2022. Вип. 33. С. 44-51.
23. Договір про заснування Європейського Союзу (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
24. Європейська правова база місцевого і регіонального розвитку: бюлетень / Делегація України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи [та ін.]. Київ: Паливода А.В., 2010. С. 61-68.
25. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_106#Text
26. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985, ратиф. Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249.
27. Європейська хартія міст II Маніфест нової урбаністики. 15-та Пленарна сесія Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. Резолюція 269 (2008 р.). URL : <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1303089&Site=COE&direct=true>.
28. Європейське врядування. Біла Книга / Комісія Європейських співтовариств. Брюссель, 2001. URL : http://pravo.org.ua/files/konstutyc/WHITE_BOOK_UKR_REV.pdf
29. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади : монографія / М.О. Пухтинський, П.В. Ворона, О.В. Власенко та ін. / за заг. ред. П.В. Ворони. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2009. 280 с.
30. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ: Ваїте, 2016. 280 с.
31. Колпаков В. К., Ковбас І.В., Крайній П.І Європейські принципи місцевого самоврядування та проблеми їх законодавчого закріплення в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2020. Вип. 60. С. 113-118. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/02/26.pdf>
32. Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи /Сайт Міністерства закордонних справ України, 2022, 20 лип. URL : <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/rada-uevropi/kongres-miscevih-i-regionalnih-vlad-radi-uevropi>
33. Корж І.Ф. Європейські принципи партисипативної демократії та їх впровадження в Україні. *Інформація і право*. № 1(40)/2022. URL :
34. Куйбіда В. С., Толкованов В.В. Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах: зб. Київ: Крамар, 2010. 258 с.

35. Куйбіда В. С., Федулова Л. І. Нова регіональна політика ЄС: уроки для України: аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 24 с. 33.
36. Кульчій І., Штепа А.А. Формування та розвиток системи місцевого самоврядування: досвід країн Європейського Союзу. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 6. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=975>
37. Куриляк М.Ю. Еволюція концепції «Європи регіонів» у рамках регіональної політики ЄС. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2(52). С. 60-67.
38. Кучик О.С. Україна в міжнародних організаціях: підруч. /Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. 411 с.
39. Мельник Л.А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4/2019. С. 119-124. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2019/20.pdf
40. Мельничук В. Імплементация принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в контексті децентралізації влади. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2019. Вип. 13. С. 111-118.
41. Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування: проблеми імплементации в Україні: матеріали Всеукр. наук.-пр. конф. (20 грудня 2019 р., м. Львів) / за наук. ред. проф. М.Микієвича, проф. О. Сушинського, доц. Р. Бедрія. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2020. 300 с.
42. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії: огляд 2020. / SKL International; Д. Янг; переклад І.Деркач. 2020. https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/720/Ukrainian_finalver_bluebook_compressed.pdf
43. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Третьої щоріч. Всеукр. наук.-пр. конф. (м. Київ, 06 грудня 2019 р.). Київ: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2019. 228 с
44. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки: Затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 487/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>
45. Окуньовська Ю. В. Неурядовий сектор країн Європейського союзу: розвиток та класифікація моделей функціонування. *Політичне життя*. 2016. № 4. С. 13-18. URL : <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/3088>
46. Олійченко І.М., Лашук О.С. Досвід проведення децентралізації в країнах Європи та пріоритетні завдання для України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. Вип. 7. С. 93-97. URL : <http://pag-journal.iei.od.ua/archives/2018/7-2018/20.pdf>
47. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. Ухвалена Конгресом місцевих і регіональних органів влади Європи 21.05.2003. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>.
48. Посібник з питань партисипативної демократії (демократії участі) на місцевому рівні / під ред. Толкованова В. В. Київ: Крамар, 2011. 199 с.
49. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
50. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст.17
51. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року № 2493-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 33, ст. 175.
52. Проект “Партисипативна демократія та обґрунтовані рішення на місцевому рівні в Україні”: підсумки та результати. *Вісник Асоціації міст України*. 2018. № 153. URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/153nor_small1.pdf
53. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18. 03. 2004 р. № 1629 – IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. С. 367.

54. Пухтинський М. О. Трансформація системи місцевого самоврядування в контексті реалізації міжнародно-правових стандартів місцевої демократії. *Вісник АПСВТ*, 2016, №3-4. С.63-67.
55. Розвиток міжмуніципального співробітництва: вітчизняний та зарубіжний досвід: посіб. / під ред. В. В. Толкованова. Київ: Крамар, 2011, 261 с.
56. Роль громадських організацій та інших неурядових структур у становленні та розвитку місцевого самоврядування в Україні / За ред. В. В. Кравченка. Київ: Атіка, 2003. 288 с.
57. Рада та громада (або як залучати громадян до місцевого самоврядування): посіб. для працівників органів місцевого самоврядування. Київ: Академпрес, 2003. 132 с. 6
58. Сачко О.В. Правосуб'єктність міжнародних неурядових організацій: стан і перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 230-236. URL : http://apnl.dnu.in.ua/4_2022/35.pdf
59. Сичова В.В. Механізми соціального партнерства органів влади та громадських організацій (на прикладі м. Харкова). *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери* : Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-пр. конф. (Ніжин, 24 листопада 2020 року). / За заг. ред. О. В. Лісовця та С. О. Борисюк, Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 54-56. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2020/zbirnyk_tez_2020_psycho.pdf
60. Сичова В.В. Особливості соціального партнерства в Харківській області в умовах російсько-української війни. *Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-пр. конф. (Ніжин, 10 листопада 2022 року). / За заг. ред. О. В. Лісовця та С. О. Борисюк, Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2022. С.81-83. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2022/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2_10.11.22.pdf
61. Сичова В.В., Самофалова Т.О. Вплив російсько-української війни на міжсекторне партнерство в Україні (на прикладі м. Харкова та Харківської області). *Aktualne problemy społeczne Polski i Ukrainy. Aspekty partnerstwa w edukacji i pomocy społecznej*: monografia / pod redakcją H. Bejger, O. Lisovets, S. Borysiuk. Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie; Chełmskie Towarzystwo Naukowe, 2023. S.17-32. ISBN. 978-83-960460-5-5
62. Солошенко В. Діяльність європейських неурядових організацій в Україні. *Віче* 2016. № 2. <https://veche.kiev.ua/journal/4543/>
63. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
64. Турій О. В. Правові аспекти взаємодії громадських організацій з органами місцевого самоврядування. *Аспекти публічного правління*. 2018. Т. 6. № 8. С. 15-23. DOI: 10.15421/151842
65. Участь громадян у здійсненні місцевого самоврядування / За ред. В. В. Кравченка. Київ: Атіка, 2004. 264 с.
66. Федоренко В. Л., Чернеженко О. М. Конституційні моделі місцевого самоврядування у державах учасницях ЄС, Швейцарії та Україні: монограф.; за ред. В. Л. Федоренка. Київ: Видавництво «Ліра», 2017. 288 с.
67. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: монографія. Київ: Ліра-К, 2018. 380 с.
68. Local and regional government in Europe: Structures and competences / W. Schuster, F. Vallier (eds). Paris: CEMR, 2016. 92 p. URL: https://www.ccre.org/img/uploads/piecesjointe/filename/CEMR_structures_and_competences_2016_EN.pdf

69. Public Administration and Local Governments Reforms in Eastern Partnership Countries. 2017. 48 p. URL: <https://eap-csf.eu/wpcontent/uploads/policy-paper-par.p>

70. Swianiewicz P., Gendźwiłł A., Zardi A. Territorial reforms in Europe: Does size matter? Territorial Amalgamation Toolkit: Tools for Local and Central Authorities. Centre of Expertise for Local Government Reform, Council of Europe, 2017. 120 p.

71. Taylor Z. Good Governance at the Local Level: Meaning and Measurement. IMFG Papers on Municipal Finance and Governance. 2016. № 26. 39 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/304012216_Good_Governance_at_the_Local_Level_Meaning_and_Measurement

11. Інтернет ресурси

72. Європейський Альянс Міст і Регіонів за Відбудову України: Офіційний веб-сайт. URL : <https://cor.europa.eu/en/engage/pages/european-alliance-of-cities-and-regions-for-the-reconstruction-of-ukraine.aspx>

73. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України (Мінінфраструктури): Офіційний веб-сайт. URL : <https://mtu.gov.ua/>

74. Неурядові організації. URL : <https://www.dw.com/uk/%D0%BD%D0%B5%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BD%D1%83%D0%BE/t-39697790>

12. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили

В умовах дії форс-мажорних обмежень освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора/ проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі:

– дистанційно (за затвердженим розкладом занять) на платформі Google Meet проводяться всі лекційні заняття за посиланням: <https://meet.google.com/qyh-jjpg-ccs>

– дистанційно на платформі Google Meet проводяться семінарські, індивідуальні заняття за посиланням: <https://meet.google.com/qyh-jjpg-ccs>; консультації в *Telegram*

-контроль самостійної роботи відбуватиметься дистанційно на платформі Google-classroom, ключ доступу: <https://classroom.google.com/c/NDk5ODYyOTM5NDk5?cjc=kllxuba>.

Складання підсумкового семестрового контролю: в умовах воєнного стану з неможливістю очного відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти *екзамен в тестовій формі дистанційно на платформі Google-classroom за посиланням: https://classroom.google.com/c/NDk5ODYyOTM5NDk5?cjc=kllxuba, Telegram.*